

Over Leon Krier

Over de herontdekking van architectuur

Een jonge tegenstem

Leon Krier was nog geen dertig jaar oud toen hij zich vanaf het begin van de jaren zeventig steeds nadrukkelijker begon af te zetten tegen de architectuur en stedenbouw die in de naoorlogse periode als vanzelfsprekend modern waren geworden. Hij was daarmee geen architect die zich pas later, na een lange carrière, tot criticus van het modernisme ontwikkelde. De kritiek maakte vanaf het begin deel uit van zijn intellectuele ontwikkeling. Na zijn vertrek uit de architectuuropleiding in Stuttgart werkte hij in Londen bij James Stirling en vervolgens korte tijd bij Josef Paul Kleihues in Berlijn. In 1974 begon hij voor zichzelf te werken en vrijwel gelijktijdig ontwikkelde zich zijn positie als schrijver, tekenaar en docent.

Zijn verzet tegen het modernisme was opmerkelijk omdat het niet in de eerste plaats een verzet tegen een bepaalde architectonische vorm was. Krier stelde een veel fundamentele vraag. Hij begon zich af te vragen of de principes waarmee de moderne architectuur en stedenbouw de stad hadden georganiseerd, nog wel in staat waren een betekenisvolle stedelijke werkelijkheid voort te brengen. De moderne architectuur had zich bevrijd van historische vormen en tradities en had daarmee aanvankelijk een noodzakelijke vrijheid verworven. Maar volgens Krier was die bevrijding geleidelijk veranderd in een nieuwe dogmatiek. De stad werd steeds meer beschouwd als een rationeel systeem dat vanuit functies, verkeer, efficiëntie en techniek kon worden georganiseerd.

Daarmee was volgens hem iets wezenlijks verloren gegaan. Wonen, werken, verkeer en recreatie werden van elkaar gescheiden, het gebouw werd opgevat als een zelfstandig object en de ruimte tussen de gebouwen kreeg steeds meer het karakter van een restcategorie. De straat werd verkeersruimte, het plein een open ruimte en het bouwblok een overblijfsel uit een verleden dat niet langer relevant werd geacht. De moderne stad werd daardoor niet alleen anders gebouwd; zij werd vanuit een ander begrip van de werkelijkheid gedacht.

De historische stad

Krier keerde zich niet tegen vernieuwing als zodanig. Zijn bezwaar was dat de moderne architectuur de historische stad te gemakkelijk had opgevat als iets dat overwonnen moest worden. De oude stad was niet alleen een verzameling gebouwen en stijlen, maar het resultaat van eeuwenlange ontwikkeling waarin architectuur, openbare ruimte, verkeer, wonen, handel en ontmoeting met elkaar waren verweven geraakt. De betekenis van de historische stad lag daarom niet alleen in haar uiterlijk, maar in de ruimtelijke kennis die erin besloten lag.

Dat inzicht zou bepalend worden voor Kriers verdere ontwikkeling. Hij begon de historische stad niet te beschouwen als een model dat eenvoudig moest worden nagebouwd, maar als een soort archief waarin zichtbaar was geworden hoe architectuur en stedelijk leven met elkaar konden samenhangen. De straat, het plein, het bouwblok en het gebouw waren daarin geen afzonderlijke objecten. Zij vormden gezamenlijk een ruimtelijke structuur waarin het dagelijks leven zich kon afspelen.

Juist daardoor kreeg zijn belangstelling voor geschiedenis een andere betekenis dan een eenvoudige terugkeer naar traditie. Krier zocht niet naar een stijl uit het verleden, maar naar de voorwaarden waaronder architectuur betekenis had kunnen krijgen. De geschiedenis werd voor hem minder een verzameling vormen dan een bron van kennis.

De Architectural Association

Deze ontwikkeling vond plaats in een bijzonder intellectueel klimaat. De Architectural Association in Londen was in de jaren zeventig een van de meest experimentele architectuuropleidingen van Europa. Onder Alvin Boyarsky ontwikkelde de school zich tot een plaats waar uiteenlopende en soms tegengestelde opvattingen naast elkaar konden bestaan. Modernisme, technologie, kunst, geschiedenis, theorie en nieuwe vormen van stedelijk onderzoek werden er niet noodzakelijk met elkaar verzoend, maar juist tegenover elkaar geplaatst.

Krier werd in deze omgeving vanaf 1973/74 docent en bleef tot 1976 aan de AA verbonden. Hij gaf er onderwijs in architectuur en stedenbouw en werkte in deze periode onder meer samen met Elia Zenghelis. Het is moeilijk de betekenis van deze positie te overschatten. Krier stond niet buiten het architectuuronderwijs om van daaruit kritiek te leveren op de jonge generatie. Hij stond er middenin en bracht zijn kritiek rechtstreeks binnen in een school die juist bekendstond om haar avant-gardistische houding.

Dat maakt de AA van deze jaren tot een bijzonder moment in de geschiedenis van de architectuur. Krier en Zenghelis werkten er met studenten aan architectuur en stedelijke ruimte als typologische en historische vraagstukken, terwijl Rem Koolhaas en Elia Zenghelis zich tegelijkertijd ontwikkelden tot een van de meest invloedrijke stemmen van een heel andere richting. In 1975 werd Koolhaas samen met Zenghelis verbonden aan Diploma Unit 9; de onderwijspraktijk die daar ontstond zou later een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van OMA en in Koolhaas' denken over de metropool. Onderzoek naar de AA-periode beschrijft dat Unit 9 vóór de komst van Koolhaas mede door Krier en Zenghelis werd geleid en zich toen richtte op architectuur en stedelijke ruimte als typologie, met een vernieuwde belangstelling voor geschiedenis en de rol van de avant-garde.

Het interessante is dus niet alleen dat Krier en Koolhaas elkaar in deze omgeving kenden. Het interessante is dat zij zich in dezelfde intellectuele omgeving met een vergelijkbaar fundamenteel probleem bezighielden, maar daaruit een vrijwel tegengestelde richting ontwikkelden. Beiden waren niet tevreden met de naoorlogse architectuur als vanzelfsprekend gegeven. Beiden wilden opnieuw nadenken over de verhouding tussen architectuur en de stad. Maar waar Krier zich steeds sterker richtte op de continuïteit van de Europese stad, de typologie en de historische betekenis van architectuur, zou Koolhaas juist de moderne metropool, congestie, programmatische intensiteit en de onvoorspelbaarheid van het stedelijke leven onderzoeken.

Dat maakt de ontmoeting tussen beide werelden binnen de AA van de jaren zeventig bijzonder interessant. Het was geen eenvoudige tegenstelling tussen een traditionalist en een avant-gardist. Het was een moment waarop verschillende antwoorden ontstonden op dezelfde crisis van het moderne architectuurbegrip.

Een architectuur die niet opnieuw begint

Krier koos daarbij een opmerkelijke positie. De moderne architectuur had de overtuiging ontwikkeld dat de nieuwe wereld een nieuwe architectuur nodig had. Krier begon juist te vermoeden dat architectuur niet telkens opnieuw hoefde te beginnen. Misschien was er al een vorm van kennis aanwezig die door het modernisme naar de achtergrond was verdrongen.

Daarmee veranderde ook de betekenis van de architect. De architect was niet langer uitsluitend degene die een nieuw object moest bedenken. Hij werd iemand die moest leren kijken naar de bestaande werkelijkheid en ontdekken welke ruimtelijke principes daarin werkzaam waren.

Dit verklaart de grote betekenis die Krier aan tekenen hechtte. Zijn tekeningen waren geen illustraties van reeds bestaande gebouwen en ook niet alleen voorstudies voor uitvoerbare projecten. Zij waren een middel om architectuur te onderzoeken. Door straten, pleinen, bouwblokken en gebouwen opnieuw te tekenen kon hij zichtbaar maken welke relaties de moderne stad volgens hem had verloren.

Zijn architectuurtheorie ontstond daardoor niet alleen uit teksten. Zij ontstond ook uit beelden.

La Villette

Het project voor de prijsvraag van La Villette in Parijs uit 1976 vormde een eerste grote publieke demonstratie van deze ontwikkeling. Het project kwam op een moment waarop Krier zijn kritiek op de moderne stedenbouw steeds duidelijker had geformuleerd. La Villette bood hem de mogelijkheid die kritiek niet alleen in woorden en tekeningen, maar op grote stedelijke schaal zichtbaar te maken.

Het project was niet opgevat als een autonoom megagebouw of als een abstract stedenbouwkundig systeem. Krier stelde een stad voor die opnieuw was opgebouwd uit herkenbare stedelijke elementen: straten, pleinen, bouwblokken, gebouwen en openbare ruimten. De stad werd daarmee niet het resultaat van de scheiding van functies, maar van de verbinding van ruimten.

Juist daardoor kreeg La Villette een betekenis die groter was dan de prijsvraag zelf. Het was een poging om aan te tonen dat de stad op een andere manier kon worden ontworpen. Niet door de historische stad letterlijk te reconstrueren, maar door opnieuw gebruik te maken van de ruimtelijke principes die haar eeuwenlang hadden gevormd.

Maxwell

Kort na de prijsvraag verscheen in 1977 het artikel van Robert Maxwell, *Architecture, Language & Process*. Maxwell behandelt daarin het werk van Maurice Culot en Leon Krier, die in deze periode nauw met elkaar verbonden waren. Zijn tekst is opmerkelijk omdat hij de twee architecten niet uitsluitend als vertegenwoordigers van een stijl beschrijft. Hij probeert te begrijpen welke opvatting van architectuur achter hun werk schuilgaat.

Maxwell noemt architectuur een sociaal object. Haar waarde ontstaat volgens hem niet alleen uit haar vorm, maar uit haar aanvaarding, gebruik en betekenis binnen het maatschappelijke leven. Architectuur maakt activiteiten mogelijk, maar kan tegelijkertijd sociale relaties en gedeelde waarden zichtbaar en herkenbaar maken. Daarmee verschuift de vraag van het gebouw naar de werkelijkheid waarvan het gebouw deel uitmaakt.

Juist hier wordt duidelijk waarom Maxwell Krier interessant vindt. Het gaat niet om de vraag of een klassieke gevel mooier is dan een moderne gevel. Het gaat om de vraag wat architectuur eigenlijk doet wanneer zij deel wordt van een stad.

Architectuur als taal

Het woord *language* in Maxwells titel is daarom veelzeggend. Maxwell ziet in Kriers werk een zoektocht naar een architectonische taal. Hij beschrijft relaties tussen figuur en achtergrond, gebouw en ruimte en tussen afzonderlijke stedelijke episoden en het grotere stedelijke veld. Door deze elementen volgens bepaalde relaties met elkaar te verbinden ontstaat een soort syntaxis van architectuur.

Een taal bestaat echter niet uit losse woorden. Woorden krijgen hun betekenis binnen een samenhang. Voor Krier geldt iets vergelijkbaars voor architectuur. Een gebouw is niet alleen een object. Het vormt een straatwand, begrenst een plein, maakt een hoek, begeleidt een beweging of markeert een overgang tussen openbaar en privé. Zijn betekenis ontstaat mede door de plaats die het inneemt binnen een groter geheel.

Daarmee krijgt de ruimte tussen gebouwen een betekenis die het moderne denken grotendeels had verloren. De straat is niet alleen de ruimte waar verkeer doorheen beweegt. Het is een stedelijke ruimte. Het plein is niet slechts een leegte tussen gebouwen. Het is een plaats. Het bouwblok is niet slechts een overblijfsel uit de negentiende-eeuwse stad. Het is een middel om ruimte te vormen.

Het verleden als grammatica

Wanneer architectuur een taal is, kan men niet zomaar een nieuwe taal uitvinden. Men moet eerst begrijpen hoe de bestaande taal werkt. Hier krijgt Kriers belangstelling voor geschiedenis haar diepere betekenis.

De historische stad kan worden gelezen als een grammatica van ruimtelijke relaties. Haar straten, pleinen en bouwblokken zijn niet willekeurig ontstaan. Zij zijn het resultaat van een langdurig proces waarin menselijke behoeften, eigendom, verkeer, handel, sociale verhoudingen en architectonische mogelijkheden elkaar voortdurend hebben beïnvloed.

Dat betekent niet dat de historische stad een ideaalmodel is dat zonder meer kan worden herhaald. Het betekent dat zij kennis bevat. Zij laat zien hoe verschillende functies naast elkaar kunnen bestaan, hoe openbare ruimte kan worden gevormd en hoe gebouwen gezamenlijk een plaats kunnen maken.

Krier kijkt daarom niet alleen naar het verleden. Hij kijkt door het verleden heen naar de mogelijkheid van een andere toekomst.

Culot en Krier

Het onderscheid tussen Krier en Culot wordt hier belangrijk. Maxwell ziet beiden als critici van de bestaande maatschappelijke en architectonische orde, maar hun middelen verschillen. Culot gebruikt architectuur nadrukkelijk als instrument in de politieke en maatschappelijke strijd. Zijn werk voor ARAU in Brussel richt zich tegen stedelijke ontwikkelingen die bestaande structuren en bewoners verdringen. Alternatieve plannen worden ingezet om zichtbaar te maken dat de stad ook anders kan worden ontwikkeld. De tekening wordt daarmee een middel van maatschappelijke confrontatie.

Krier gebruikt de tekening anders. Hij probeert niet alleen te laten zien dat een bepaalde stedelijke ontwikkeling onwenselijk is. Hij probeert zichtbaar te maken hoe een andere stedelijke werkelijkheid ruimtelijk kan worden opgebouwd.

Daarin ligt een belangrijk verschil. Culot gebruikt architectuur om de bestaande werkelijkheid politiek te bestrijden. Krier gebruikt architectuur om de voorwaarden van een andere werkelijkheid te onderzoeken.

Geen stijl maar een standpunt

Dat onderscheid is van belang omdat Krier later vaak is teruggebracht tot een vertegenwoordiger van het traditionalisme. Zijn gebruik van klassieke vormen maakte dat bijna onvermijdelijk. Maar wanneer men zijn vroege werk bekijkt, wordt duidelijk dat zijn positie fundamenteeler was.

Hij verdedigde niet simpelweg de klassieke stijl. Hij verdedigde het idee dat architectuur een taal bezit en dat die taal niet willekeurig is. Zij is verbonden met de wijze waarop ruimten worden gevormd en met de wijze waarop mensen die ruimten gebruiken.

Een stijl kan worden gekopieerd. Een taal moet worden verstaan.

Een historische gevel kan worden nagebouwd zonder dat er een betekenisvolle stad ontstaat. Een straat kan er traditioneel uitzien zonder dat zij werkelijk als stedelijke ruimte functioneert. De vorm alleen is nooit voldoende.

Daarmee wordt ook duidelijk waarom Kriers kritiek op het modernisme uiteindelijk niet primair esthetisch is. Zijn probleem met het moderne gebouw is niet dat het modern is. Zijn probleem is dat het gebouw als zelfstandig object kan worden opgevat zonder verantwoordelijkheid voor de stedelijke ruimte waarvan het deel uitmaakt.

De ruimte tussen de gebouwen

Misschien ligt daar de meest fundamentele betekenis van Kriers vroege denken. Hij bracht de ruimte tussen de gebouwen opnieuw onder de aandacht.

Het modernisme had veel aandacht besteed aan het gebouw zelf: zijn functie, constructie, techniek, licht, ventilatie en organisatie. Krier verschuift de aandacht naar de ruimte waarin het gebouw staat en die het gebouw samen met andere gebouwen vormt.

Daarmee ontstaat een andere hiërarchie. Niet het object staat aan het begin en de ruimte volgt. De ruimte en het object ontstaan samen.

Een gebouw krijgt betekenis doordat het ruimte maakt. Een plein krijgt betekenis doordat gebouwen het begrenzen. Een straat krijgt betekenis doordat gebouwen haar vorm geven. De stad ontstaat uit deze wederzijdse afhankelijkheid.

Deze gedachte lijkt eenvoudig, maar zij heeft verstrekkende gevolgen. Zij betekent dat architectuur niet langer uitsluitend kan worden beoordeeld als afzonderlijk object. Het gebouw moet worden beoordeeld als onderdeel van een groter ruimtelijk geheel.

De oorsprong van de stad

Daarmee komt Krier dicht bij een vraag die veel verder reikt dan de tegenstelling tussen modern en traditioneel. Waar komt de stad eigenlijk vandaan?

De moderne stedenbouw beantwoordde die vraag steeds vaker vanuit functies. De stad moest wonen, werken, verkeer en recreatie organiseren. Maar Krier lijkt te vragen of daarmee wel wordt verklaard waarom mensen überhaupt steden maken.

Misschien ontstaat een stad niet in de eerste plaats omdat verschillende functies moeten worden ondergebracht. Misschien ontstaat zij omdat mensen samenleven, elkaar ontmoeten, handel drijven, zich beschermen, zich identificeren met een plaats en betekenis geven aan hun omgeving.

Dan zijn straat en plein niet slechts ruimtelijke oplossingen voor functies. Zij zijn ruimtelijke uitdrukkingen van menselijk samenleven.

Dat maakt Kriers zoektocht uiteindelijk veel interessanter dan een pleidooi voor klassieke architectuur. Hij probeert te begrijpen welke ruimtelijke vormen het samenleven dragen.

De lange weg naar New Urbanism

Pas vanuit deze vroege ontwikkeling wordt ook begrijpelijk waarom Krier later zo'n grote invloed kreeg op wat in de Verenigde Staten New Urbanism zou worden genoemd. New Urbanism ontstond niet eenvoudig als een beweging die de klassieke architectuur wilde terugbrengen. Het ging om een bredere kritiek op suburbanisatie, functionele zonering, autogerichte stedenbouw en het verlies van de compacte, gemengde en beloopbare stad.

Kriers werk uit de jaren zeventig vormde een belangrijke intellectuele en visuele voorloper van deze ontwikkeling. Het Museum of Modern Art heeft zijn werk uit de jaren zeventig en tachtig expliciet verbonden met de ontwikkeling van New Urbanism en met projecten als Poundbury. Ook het Congress for the New Urbanism erkent Krier als een belangrijke invloed op de beweging en benadrukt zijn kritiek op functionele zonering en zijn pleidooi voor gemengde, lokaal georganiseerde stedelijke gebieden.

Toch is het belangrijk Krier niet achteraf tot de grondlegger van New Urbanism te reduceren. De term zelf kreeg pas later zijn vaste betekenis en de beweging werd uiteindelijk door verschillende architecten en stedenbouwkundigen gevormd. Kriers invloed ligt vooral in het feit dat hij al vroeg een theoretisch en visueel alternatief ontwikkelde voor de functioneel gescheiden, autogerichte stad. Zijn ideeën werden vervolgens door anderen verder ontwikkeld en in verschillende contexten toegepast.

Daarmee is de relatie met New Urbanism eerder die van een bron dan van een identiteit. Krier was niet eenvoudigweg een New Urbanist avant la lettre. Hij was een architect die een kritiek ontwikkelde die later een belangrijk onderdeel van New Urbanism zou worden.

Van utopie naar werkelijkheid

Juist daarin ligt ook een merkwaardige ontwikkeling in Kriers loopbaan. In zijn vroege jaren was hij vooral een tekenaar, theoreticus en docent. Veel van zijn projecten werden niet gebouwd. Zijn kracht lag juist in het feit dat hij vrij was om de architectuur en de stad als intellectueel probleem te onderzoeken.

Zijn positie werd daardoor aanvankelijk bijna utopisch. Hij tekende steden die niet onmiddellijk uitvoerbaar waren en formuleerde standpunten die in de architectuurwereld van zijn tijd nauwelijks gehoor vonden. Zijn beroemde uitspraak dat hij architect is “because I don't build” moet in dat licht worden begrepen. Het niet-bouwen was geen gebrek aan architectuur, maar bijna een strategie om de architectuur eerst opnieuw te kunnen doordenken.

Later veranderde dat. Met projecten als Poundbury kreeg een deel van zijn ideeën een concrete maatschappelijke en stedenbouwkundige werkelijkheid. Daarmee ontstonden ook nieuwe discussies en kritiek. De vraag werd niet langer alleen of Kriers alternatief overtuigend was als theorie, maar of het ook in werkelijkheid functioneerde.

Die latere fase is belangrijk, maar zij mag niet bepalen hoe zijn vroege werk wordt gelezen. De fundamentele betekenis van Krier ligt eerder in de periode waarin hij nog niet wist of zijn ideeën ooit werkelijkheid zouden worden.

De betekenis van de AA

Misschien is daarom juist zijn periode aan de Architectural Association zo belangrijk. Krier bevond zich daar op een plaats waar de toekomst van de architectuur werd uitgevonden, maar hij stelde er juist de vraag of de toekomst wel noodzakelijk uit een breuk met het verleden moest ontstaan.

Dat hij dit deed binnen dezelfde school waar Rem Koolhaas en Elia Zenghelis experimenteerden met een geheel andere opvatting van de metropool, maakt die periode bijzonder. De tegenstelling tussen beide richtingen was geen eenvoudige tegenstelling tussen oud en nieuw. Beide probeerden de crisis van het moderne architectuurbegrip te begrijpen. Krier zocht naar continuïteit, typologie, stedelijke ruimte en historische kennis. Koolhaas en Zenghelis onderzochten juist de mogelijkheden van de moderne metropool, congestie en nieuwe programmatische relaties.

Het is misschien geen toeval dat juist uit deze omgeving zoveel verschillende architectonische richtingen zijn voortgekomen. De AA was in die jaren niet een school met één leer. Zij was een plaats waar de vanzelfsprekendheden van het vak ter discussie konden worden gesteld.

Krier stelde daar een vraag die in die vorm ongewoon was: wat als het probleem niet is dat de architectuur onvoldoende modern is, maar dat zij vergeten is wat architectuur eigenlijk betekent?

Een taal die niet opnieuw hoeft te worden uitgevonden

Daarmee komt de kern van Maxwells artikel opnieuw in beeld. Krier probeert volgens Maxwell niet eenvoudig een stijl uit het verleden terug te brengen. Hij probeert een architectonische taal opnieuw te begrijpen. Dat betekent dat de historische vormen die hij gebruikt nooit alleen als vormen moeten worden gelezen.

De straat is belangrijk vanwege de ruimte die zij maakt. Het plein is belangrijk vanwege de ontmoeting die het mogelijk maakt. Het bouwblok is belangrijk omdat het openbaar en privé met elkaar verbindt. Het gebouw is belangrijk omdat het onderdeel wordt van een stedelijke structuur.

De betekenis ligt dus niet in het element zelf, maar in de relatie.

Misschien is dat precies waarom Maxwells artikel na bijna vijftig jaar nog steeds overtuigt. Het gaat uiteindelijk niet over de vraag of klassieke of moderne architectuur de voorkeur verdient. Het gaat over een fundamentele onderscheid: architectuur als object tegenover architectuur als relatie.

Wat Krier zichtbaar maakte

Kriers betekenis ligt daarom niet alleen in de projecten die hij heeft ontworpen of in de steden die uiteindelijk zijn gebouwd. Zijn grotere betekenis ligt misschien in het feit dat hij in een vroeg stadium zichtbaar maakte dat de crisis van het modernisme niet uitsluitend een crisis van vorm was.

Het was een crisis van samenhang.

Het gebouw was losgeraakt van de straat. De straat was losgeraakt van het plein. Het plein was losgeraakt van het stedelijke leven. De verschillende functies waren losgeraakt van elkaar. En uiteindelijk was ook de architectuur zelf losgeraakt van de geschiedenis waarin zij haar betekenis had ontwikkeld.

Krier probeerde deze relaties opnieuw zichtbaar te maken.

Daarmee werd zijn werk een vorm van architectonisch onderzoek. Hij wilde niet alleen weten hoe een gebouw eruit kon zien, maar onder welke omstandigheden architectuur betekenis krijgt.

Dat is een veel fundamentele vraag.

Een blijvende betekenis

Bijna vijftig jaar na La Villette en Maxwells artikel is het gemakkelijk om Krier vanuit zijn latere bekendheid te bekijken. Poundbury, New Urbanism, zijn samenwerking met de Prince of Wales en zijn latere invloed op het debat over traditionele architectuur hebben zijn naam een vaste plaats gegeven in de geschiedenis van het architectuurdenken. Maar juist daardoor dreigt zijn beginperiode uit beeld te raken.

Daar ligt misschien zijn grootste betekenis.

Krier was in de jaren zeventig een jonge architect die, midden in een van de meest vooruitstrevende architectuurscholen van Europa, de moed had om de richting van het moderne denken zelf ter discussie te stellen. Hij stelde niet eenvoudig een historische stijl tegenover een moderne stijl. Hij vroeg zich af of de moderne architectuur wel begreep wat zij met de stad had gedaan.

Zijn antwoord was geen nostalgie.

Het was een zoektocht.

Een zoektocht naar de straat, het plein, het bouwblok, de stedelijke ruimte, de historische continuïteit en de architectonische taal die deze elementen met elkaar verbindt. De historische stad was daarbij geen eindpunt, maar een bron van kennis. De klassieke vorm was geen doel, maar een middel om opnieuw te begrijpen hoe architectuur betekenis kan krijgen.

Misschien is dat ook de reden waarom Krier uiteindelijk meer betekent dan de architect van een bepaalde tegenbeweging. Zijn werk behoort tot een moment waarop de architectuur opnieuw begon te twijfelen aan haar eigen uitgangspunten. De vraag was niet langer alleen hoe de moderne architectuur verder kon worden ontwikkeld. De vraag werd of het begrip architectuur zelf opnieuw moest worden onderzocht.

Daarin ligt zijn blijvende betekenis.

Krier heeft ons niet noodzakelijk geleerd welke architectuur wij moeten maken. Hij heeft iets anders zichtbaar gemaakt: dat architectuur haar betekenis verliest wanneer zij zich losmaakt van de werkelijkheid die haar draagt. Een gebouw kan technisch volmaakt zijn en toch geen plaats maken. Een stad kan functioneel efficiënt zijn en toch geen stedelijk leven voortbrengen. Een ruimte kan groot zijn en toch betekenisloos blijven.

Architectuur begint daarom misschien niet bij de vorm.

Zij begint bij de relatie.

Bij de relatie tussen mens en plaats, tussen gebouw en ruimte, tussen individu en gemeenschap, tussen heden en verleden. En wanneer die relaties opnieuw worden verstaan, kan architectuur opnieuw ontstaan.

Misschien is dat uiteindelijk wat Leon Krier in de jaren zeventig, lang voordat zijn ideeën met New Urbanism werden verbonden, werkelijk zocht.

Niet een nieuwe stijl.

Niet een terugkeer naar het verleden.

Maar een herontdekking van datgene waardoor architectuur überhaupt architectuur kan zijn.

Robert Geurten

Augustus 2026